

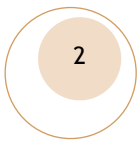

KARMØY
KOMMUNE

Lesing for livet

Leseutvikling på alle trinn og i alle fag

Leseplakaten

- Alle lærere er leselærere
- Lesekompetanse omfatter leseglede, leseferdighet, lese- og læringsstrategier og informasjonskompetanse
- Å velge den riktige teksten er avgjørende for elevenes engasjement og læringsutbytte
- Høytlesing er vel anvendt tid
- Å snakke om tekster og bilder utvikler leseforståelse
- Effektive lese- og læringsstrategier kan læres. Å snakke om leseprosessen er første skritt
- Det eleven får til med veiledning og støtte i dag, kan han få til alene i morgen, gradert støtte
- Lesing og skriving henger sammen. Undervisning i skriveprosessen støtter leseprosessen
- Innbydende omgivelser og lett tilgang på bøker er god lesestøtte
- Positive forventninger og tilbakemeldinger er drivkraft i leseopplæringa

Lesing for livet bygger på den tidligere kommunale leseplanen som ble politisk vedtatt i 2006. Planen har som mål å legge grunnlag for en felles forståelse og målrettet arbeid i barnehage, skole, PPS og oppvekst- og kulturetaten.

En arbeidsgruppe ved PPS – Pedagogisk senter har gjort et omfattende revideringsarbeid i tråd med nyere lovverk, sentrale styringsdokumenter og forskning. Den nye planen er felles for hele utdanningsløpet og inkluderer også minoritetsspråklige. Planen har vært til høring ved utvalgte skoler og barnehager, og det rettes en stor takk til de som har bidratt med gode og nyttige innspill.

I Karmøy kommune er det fokus på at alle lærere er leselærere. Det betyr at alle lærere i barnehage og skole må ha fokus på viktigheten av en god språk- og leseutvikling, fordi det har avgjørende betydning for barnets oppvekst og utvikling. Det er derfor viktig at planen blir kjent for alle ansatte i barnehage og skole.

Vi håper *Lesing for livet* blir godt mottatt, som et nyttig verktøy til inspirasjon, refleksjon og bevisstgjøring i arbeidet med å utvikle god kvalitet på leseopplæringen i henhold til strategiske mål og tiltak i strategikartene.

Lesing er nøkkelen til kunnskap, opplevelse og glede!

Lesekompetanse omfatter leseglede, leseferdighet, lese- og læringsstrategi

Innhold

Innledning.....	8
Lesing.....	10
Metoder for leseinnlæring	11
Lesekompetanse	13
Lesestrategier/Læringsstrategier	16
Plan over innføring og bruk av ulike læringsstrategier	17
Kompetansen til førskolelærere og lærere	18
Lesestimuleringstiltak i skolen.....	19
Kartlegging og oppfølgingsrutiner	20
Leseveiledere i skolen.....	22
Aktører og ansvar	23
Lesing i barnehagen.....	24
Den første leseopplæringa.....	26
Den andre leseopplæringa.....	28
Den tredje leseopplæringa.....	30
Minoritetsspråk i barnehage og skole.....	33
Lese- og skriveopplæring for ASK-elever	35

er og informasjonskompetanse

Lesing er menneskers aller viktigste læreredskap

“Å lese er å ta i mot et budskap” har en klok mann en gang sagt (Smith, 1985). Mening oppstår i et nært samspill mellom en leser og en tekst. Det betyr også at lesing er et sammensatt begrep.

Mange ulike faktorer spiller inn i prosessen, ikke bare leseteknikk (avkoding), men også forståelse, som igjen henger sammen med kulturelle, språklige og intellektuelle ferdigheter. Sammen er dette med på å gjøre et barn til en sikker og funksjonell leser.

Dette er viktig, ikke bare for språkfag som norsk og engelsk, men for innlæring og forståelse av alle kunnskapsfagene i skolen.

Lesekompetanse er også et betydningsfullt grunnlag for deltakelse i samfunnet, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Lesing er menneskers aller viktigste læreredskap, derfor vil vi at alle barn i Karmøy skal bli så gode lesere som de er i stand til å bli.

LESEPLANEN I KARMØY ER BASERT PÅ:

- Rammeplan for barnehagene
- LK06 - Generell del, Prinsipper for opplæringen og Læreplanene for fag
- Gi rom for lesing! Veien videre – forankring og oppfølging av en nasjonal strategi
- Å lese i alle fag (Eva Maagerø/Elise Seip Tønnesen, Universitetsforlaget 2006)
- Prinsipper for god leseopplæring (Jørgen Frost, Cappelen Akademisk forlag, 2004)
- Stortingsmelding 16 (2006-2007) ”..... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring”
- Stortingsmelding 23 (2007-2008)
- Stortingsmelding 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen
- Rapporter fra Lesesenteret
- Rapporter om Nasjonale prøver
- PISA-undersøkelser
- Bok i bruk i ... Lesesenteret
- Språkglede i barnehagen (Herdis Palsdottir, Kommuneforlaget 2008)
- Lesesenteret.no
- Rammeplanen for barnehagen
- Stortingsmelding 41 (2008-2009) Kvalitet i barnehagen
- Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen, Kunnskapsdepartementet
- TRAS-temahefte
- Eksisterende leseplaner

Målet for denne leseplanen er å sikre systematisk leseopplæring av god kvalitet. Det innebærer også en basis i form av et solid, grunnleggende arbeid med språklig bevissthet. Planen skal være med å bevisstgjøre ansatte i skole og barnehage i forhold til at systematisk utvikling av elevenes lesekompetanse er alle lærere og førskolelæreres ansvar.

FOR Å NÅ MÅLET VIL VI I KARMØY SATSE PÅ:

- Systematisk språkstimulering i barnehage og skole
- Lærende nettverk , kurs og veiledning
- Oppfølging av kartlegging
- Leseplaner for de enkelte trinn
- Bruk av leseveiledere og skolebibliotekarer
- Barnehager med godt bokutvalg som brukes daglig
- Høytlesing som regelmessig aktivitet på alle trinn i skolen
- Aktive og velutstyrte skolebibliotek med kompetente bibliotekarer
- Lesestimuleringsprosjekter
- Formidling av litteratur og stimulering til leseglede gjennom "Kulturskrinet"
- Etterutdanning og videreutdanning
- Foreldresamarbeid
- Samarbeid med Folkebiblioteket
- Systematisk opplæring i lese- og læringsstrategier

Lesing...

Barn er nysgjerrige og utforsker tidlig språket, rim, rytmer, lyder og bokstaver gjennom leken. Slik tilegner barna seg kunnskap om skriftspråket lenge før den formelle leseopplæringen i skolen tar til. Personalet i barnehagen må sørge for at barna får et godt grunnlag med varierte og rike erfaringer. Slik kan de utvikle sitt ordforråd og begrepsforståelse, som er en forutsetning for å oppnå mestring i den tidlige leseopplæringen.

De språklige erfaringene barn får i barnehagealder har stor betydning for tekstforståelse i skolen. God tekstforståelse er en forutsetning for å tilegne seg kunnskap og for å lære innenfor alle fag. Forskning viser at barn i barnehage med et godt språkmiljø har bedre forutsetninger ved skolestart enn barn uten et godt barnehagetilbud og barn som er hjemme. (Stortingsmelding 41)

Barn som har et lite ordforråd ved slutten av førskolealder, blir ofte svake lesere gjennom hele skolegangen, mens de med et stort ordforråd forblir sterke lesere gjennom hele skoleløpet. Man kan altså i 4-5-årsalderen predikere hvordan man blir som leser i 9-årsalder.

Gjennom tidlig fokus på språk og meningsinnhold i omgivelsene, hjelper vi barna inn i lesing

METODER FOR LESEINNLÆRING

Det er nå i bruk to ulike metoder for leseinnlæring.

De to hovedmetodene har ulikt fokus:

AUTOMATISERT AVKODING

Syntetisk metode

LYD → ORD → TEKST

"Bottom-up"

Fonologisk bevissthet

Ordavkoding

Flyt i lesinga

Leseforståelse

Leseinteresse

LESEFORSTÅELSE

Analytisk metode

TEKST/ORD → LYD

"Top-down"

Leseinteresse

Leseforståelse

Ordavkoding, flyt i lesinga

Fonologisk bevissthet

snings verden.

Forskning viser at det gir best resultater når disse to metodene kombineres i leseopplæringa, og at det er viktig at lærerne tilpasser metodebruken ut fra hvor den enkelte eleven står i leseutviklinga. (Lundberg, 2008) Barn går gjennom ulike stadier på veien fra nybegynner til fullt utviklet leser, (Frost, 1999; Frith, 1984) Når et barn begynner å lære å lese, er det helt avhengig av bilder og kjent sammenheng, for da bruker det sin egen forståelse for å lese. Barnet gjetter seg til ord ut

fra "logikken" i en tekstsammenheng. Et barn kan "lekelese" uten å kunne lese en eneste bokstav, fordi det kjenner teksten godt etter å ha hørt den mange ganger. Dette er en viktig bit av begynneropplæringa. Gjennom aktiv bruk av det en husker og forstår, prøver en å gi mening til det en registrerer. Denne typen lesing er basert på barnets motivasjon til å finne ut av noe.

$$\text{Lesing} = \text{avkoding} \times \text{forståelse}$$

AVKODING

Med avkoding menes å forbinde lyd og bokstav. Dette gjelder for norsk og alle andre alfabetspråk. Begrepet "å knekke lesekode" refererer egentlig bare til det som kan kalles "teknisk leseferdighet", og innbefatter ikke forståelse.

Ved slik *fonemisk lesing* leses hver lyd i et ord i en repeterende prosess/syklus

Jo lengre ord, jo flere runder må en leser gå. Å lese lange ord på denne måten blir slitsomt, og det er en lite hensiktsmessig lesestrategi. Derfor må en lære seg å identifisere bokstavgrupper som hører sammen og gir mening.

Lesehastigheten økes gjennom å opparbeide seg et register av slike ordbilder, og aktivt bruke det. Dette kan blant annet gjøres gjennom repetert lesing og mengdelesing. Ett kjennetegn på en god leser, er at han/hun har automatisert avkodingen. Da får leseren frigjort energi og ressurser til forståelse.

FORSTÅELSE

Dette er den meningsskapende delen av leseprosessen. Den støttes av generell språklig kontroll, bakgrunnskunnskap og evne til å reflektere. Det er leseforståelsen som gjør det mulig å "hente ut informasjon av en tekst, tolke og trekke slutninger av det en har lest og reflektere over det som står og vurdere dette kritisk" (Sandell 2006).

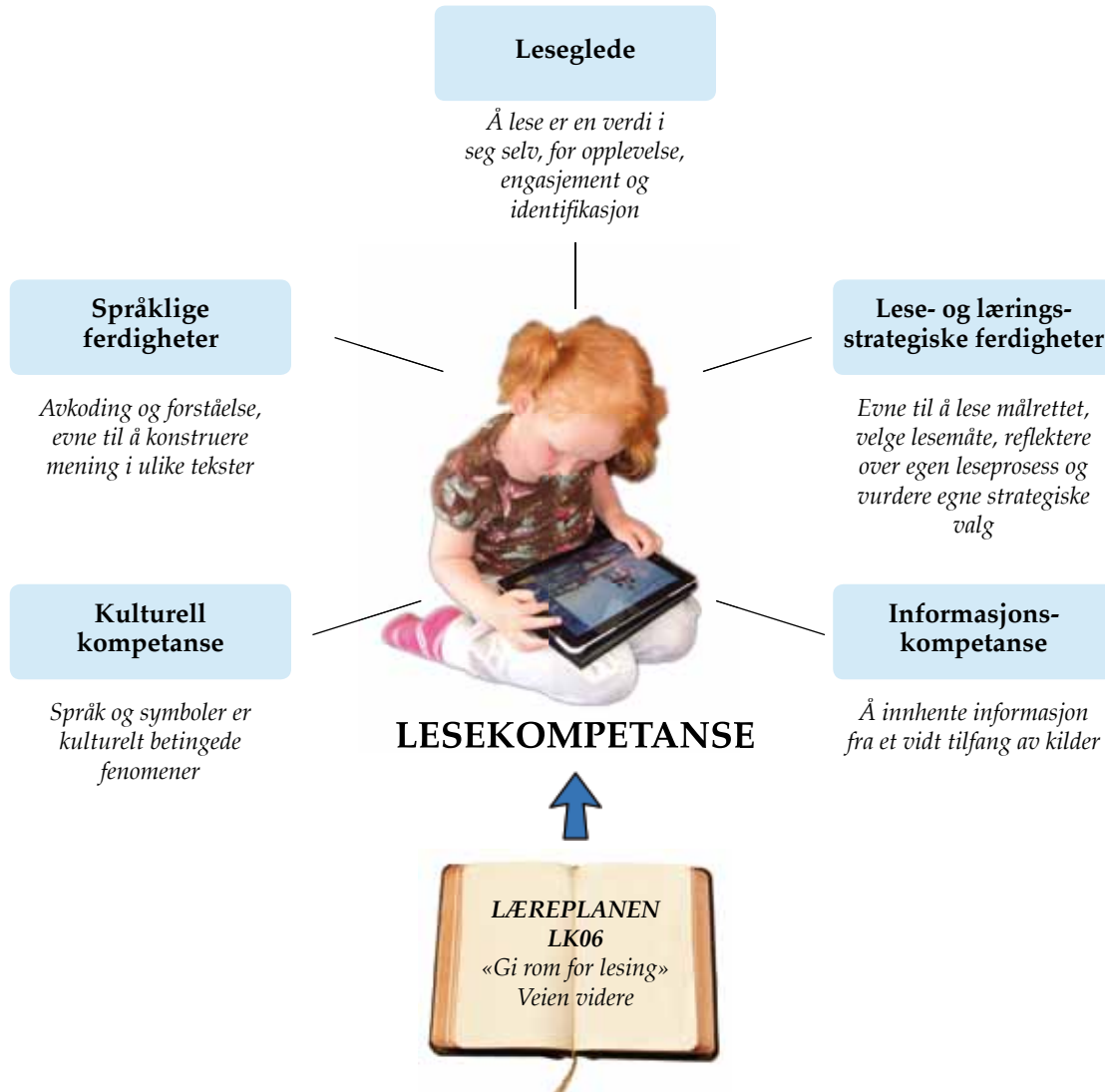
Grunnlaget for leseforståelse blir lagt allerede i førskolealder, og det må derfor arbeides systematisk både i barnehage og skole. Gjennom tidlig fokus på språk og meningsinnhold i omgivelsene, hjelper vi barna inn i lesingens verden. Læring gjennom lesing bygger på leseforståelse. Her har også foreldrene en sentral rolle.

MOTIVASJON

Sammen med avkoding og forståelse er motivasjon en viktig faktor i leseopplæringen. Et godt læringsmiljø er dermed avgjørende. Læreren må være faglig trygg og ha kunnskap om ulike metoder dersom elevene skal oppleve lesing som en positiv aktivitet (Austad, 2003). Det er motivasjonen som gjør at elevene får lyst til å lese og setter i gang..

Det er motivasjon som gjør at eleven får lyst til å lese og setter i gang

Lesekompetanse

Lesestrategier / Læringsstrategier

LESE- OG LÆRINGSSTRATEGIER

Når fokuset i leseopplæringa skal være ikke bare “å lære å lese”, men vel så mye “å lese for å lære”, må det få konsekvenser for det faglige og metodiske innholdet i opplæringa. Dette gjelder også det faktum at elever leser stadig mer på skjerm. Elevene må gjennom leseopplæringa få en forståelse for at tekster skal leses på ulike måter avhengig av både type tekst, og hva en ønsker å oppnå med lesingen.

Her kommer både lesestrategier og læringsstrategier inn. Disse to begrepene brukes i litteratur og dagligtale litt om hverandre, fordi de er temmelig infiltrert i hverandre.

Slik det er lagt til grunn i denne planen, skiller vi mellom begrepene og definerer dem slik:

Lesestrategi er den måten man velger å lese en tekst på. Det handler om å velge riktig lese måte til riktig lesestoff.

Læringsstrategi er den strategien en velger for å strukturere, organisere og bearbeide innholdet i det en leser for at læringsutbyttet skal bli best mulig.

UTVIKLE GODE LESESTRATEGIER I BARNEHAGEN

Litteratur og leseglede er nøkkelord når det gjelder å få til et stimulerende språkmiljø i barnehagen. Det er viktig at barna opplever lesestunden som lystbetont for at det skal gi en språkstimulerende gevinst. Den voksne som leser er rollemodell for barna, som gjerne kopierer aktiviteten i sin lek og “leser” for andre barn.

HØYTLESING BIDRAR TIL AT BARN:

- Blir kjent med skriftspråket.
- Stimulerer sin kunnskap om hvordan språk brukes i ulike kommunikasjonssituasjoner.
- Utvikler evnen til å lytte, samtale og gi respons.
- Får erfaringer med dekontekstualisert språk som krever at de klarer å skape mening og sammenheng i tanker og ideer, som ikke tar utgangspunkt i her og nå-situasjonen.
- Utvikler ordforrådet, setningsstrukturen og sjangerkompetansen.
- Får kunnskap og forståelse om seg selv, om andre mennesker og om den verdenen som omgir dem.
- Får leselyst!

Sørg for at alle barn er med i en leseaktivitet hver dag. Høytlesning kan gjøres i alle sammenhenger i alle situasjoner.

Ta gjerne boka med i utetiden og på tur.

LESESTRATEGIER I SKOLEN

Det er viktig å velge rett lesestrategi, fordi det handler om å utvikle rask og effektiv leseteknikk, samtidig som en hele tida forstår og er kritisk til innholdet. Da er det nødvendig å stille seg spørsmålet: "Hvorfor skal jeg lese denne teksten?"

Hva vil jeg oppnå?" Det kan framstilles som i oversikten under. Det finnes god, spesifikk støttelitteratur for både lærere og elever i forhold til innlæring av lesetekniske strategier i læremiddelsamlingen ved PPS.

	EN LESESITUASJON			
	FØR LESING	SELVE LESINGEN		ETTER LESING
HVORFOR?	→ Få oversikt → Klargjøre hensikten med å lese teksten → Aktivere tidligere kunnskap/innsikt → Velge deler av tekst og lesemåte → Motivere for lesingen	→ Få oversikt over et emne/tema → Finne nødvendige detaljer → Ha en god opplevelse → Skaffe spesiell informasjon → Holde seg orientert → Lære noe → Gjøre noe		→ Konsolidere kunnskap – bedre læringsutbytte → Metakognisjon → Refleksjon → Få bedre forståelse
HVORDAN?	• Se på overskriften – Hva tror du det handler om? • Deloverskrifter • Bilder og bildetekst • Tankekart – Idé-myldring • VØL • BISON	Skumlesing <i>Lesing på "høygir". Vi leser ikke nøye, men øynene glir raskt nedover sida, gjerne sammen med fingeren.</i>	Oversiktslesing: Ser raskt over teksten for å finne ut hva hovedinnholdet er.	• Bruk av relevante læringsstrategier (se egen oversikt) • Læringsdialog /Læresamtale (par/grupper/plenum) • Relatere til førlesingen
		Opplevelseslesing	Lesing av skjønnlitterære tekster for hygge/opplevelse. Ikke konsentrert om å få med seg hvert eneste ord.	
		Dybdelesing	Grundig lesing av fagtekster for å lære innholdet. Bruk av relevante læringsstrategier og studieteknikk vil være nyttig.	
		Lesing for å gjøre	Lesing for å gjøre/utføre noe. Omfatter alt av typen oppskrifter, instruksjonstekster (Lego, IKEA), husegninger osv. Målet er å ta en ting om gangen og utføre alt i rett rekkefølge.	
		Lesestopp	Felles lesing med tenkestopp underveis for å reflektere over innholdet. Kan brukes på både skjønnlitterære tekster og fagtekster	

LÆRINGSSTRATEGIER

I Prinsipper for opplæringen i LK06 er det et eget avsnitt om læringsstrategier som en viktig forutsetning for læring. Der står det bl.a.:

- Læringsstrategier er framgangsmåter elevene bruker for å organisere sin egen læring. Dette er strategier for å planlegge, gjennomføre og vurdere eget arbeid for å nå nasjonalt fastsatte kompetansemål
- Gode læringsstrategier fremmer elevenes motivasjon for læring og evne til å løse vanskelige oppgaver
- Opplæringen skal gi elevene kunnskap om betydningen av egen innsats og om bevisst bruk og utvikling av læringsstrategier.

Det er her satt opp en plan over innføring og bruk av ulike læringsstrategier. Utvalget og progresjonen bygger i hovedsak på systemet Dr. Carol Santa, Montana USA, utviklet gjennom CRISS-prosjektet ("Creating Independence through Student-owned Strategies"). I nært samarbeid med Carol Santa har Liv Engen omsatt dette til norske forhold, presentert i boka "Lære å Lære" (2003) som beskriver den pedagogiske tenkingen bak arbeidet med læringsstrategier.

Flere skoler i kommunen har god kompetanse på og erfaring med dette.
PPS kan bistå skolene i arbeidet med lese- og læringsstrategier.

Plan over innføring og bruk av ulike læringsstrategier

Kompetansen til førskolelærere og lærere

MÅLET ER AT FØRSKOLELÆRERE OG LÆRERE I ALLE FAG SKAL HA KOMPETANSE OG KUNNSKAP OM:

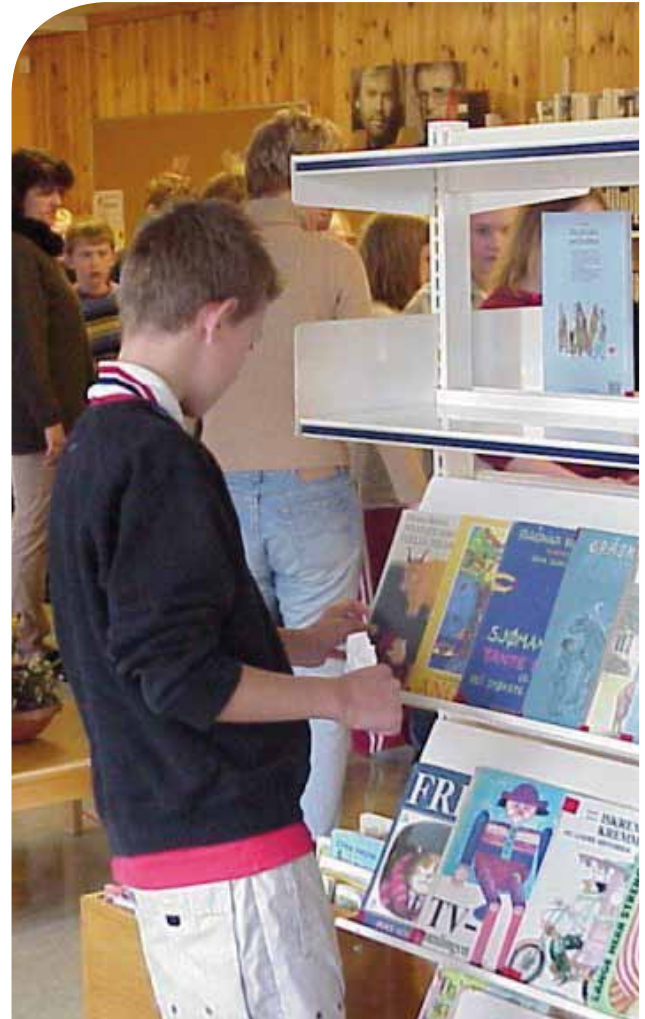
- a) Språkstimulering / skriftspråkstimulering og lesestimulering
- b) Bruk av pedagogisk kartleggingsmateriell, oppfølging og iverksetting av differensierte tiltak
- c) Skjønnlitteratur, faglitteratur og metoder for å formidle, bearbeide, oppleve og lære av litteratur
- d) Forståelse for hva lesing er
- e) Leseutvikling og lesevaner

I TILLEGG SKAL LÆRERE I ALLE FAG HA KOMPETANSE OG KUNNSKAP OM:

- a) Faglig og metodisk leseutvikling, og om hva som kreves av leseopplæringen innenfor de ulike fagene
- b) Bruk av skolebiblioteket i opplæringen.
- c) Stimulering til leselyst
- e) Å fremme lese- og informasjonskompetansen hos elevene
- f) Lese- og læringsstrategier
- g) Ulike organiseringsmåter for tilpasset leseopplæring

KARTLEGGING AV KOMPETANSE I BARNEHAGER OG SKOLER

Kommunen ved PPS vil i jan/febr hvert år initiere at skolene/barnehagene vurderer sin kompetanse og melder inn behov. På grunnlag av dette legger PPS til rette for tiltak i form av f.eks. etter- og videreutdanning, veiledning, ekskursjoner og nettverk. Tiltak vil til enhver tid bli annonsert på PPS sine nettsider

Sammenhengen mellom holdninger til lesing og ferdighetsnivå i lesing er godt dokumentert. Å stimulere barns og unges lese lyst er derfor en viktig oppgave for både foreldre, lærere i barnehage og skole, skolebibliotekarer og eiere. I barnehagene og skolen må det utvikles rutiner og holdninger som sørger for at lese lysten stimuleres gjennom all undervisning. Det er spesielt viktig å vedlikeholde lese lysten på ungdomstrinnet blant annet gjennom et rikt og innbydende utvalg på skolebiblioteket.

HVORDAN GI BARN A LESELYST:

- Legg til rette for leseaktiviteter, ha rikelig tilgang til bøker.
- Finn ut hva barna er interesserte i, slik at du treffer barnas interesser og ferdighetsnivå.
- Gjør deg kjent med boka før du skal lese. Da kan du gå over til en mer muntlig form om barna blir ukonsentrerte.
- Skap interesse og nysgjerrighet rundt lesingen.
- Bygg opp forventningene på forhånd slik at barna begynner å glede seg til å lese.
- Bruk stemmen som virkemiddel. Lev deg inn i personene i boka slik at du formidler på en spennende og interessant måte.
- Oppmuntre barna til å stille spørsmål ved vanskelig ord, gi ros for det.
- Legg merke til og verdsett leseaktiviteter, oppmuntre barna til å lese på egen måte.

Lesestimuleringstiltak

Skolebibliotekene og den kommunale læremiddelsamlingen på PPS har opplegg/hefter som ansatte i barnehage og skole kan låne eller vurdere for innkjøp:

- Barnehage:** Bok i bruk i barnehagen
1. – 3. trinn: Bok i bruk 1.-4.trinn
4. – 5. trinn: Leselyst, Bok i bruk 1.-4.trinn, Fagbok i bruk
6. – 7. trinn: Grip bok; Inn i teksten, Bok i bruk 5.-7. trinn, Fagbok i bruk
8. – 10. trinn: Bokprat; Teksten i bruk, Bok i bruk 8.-10.trinn

En periode hvert år skal skolene ha spesielle leseprosjekt som de velger selv. Andre forslag til motiverende og stimulerende tiltak som skolebibliotekarene på hver skole kan hjelpe til med:

- Høytlesing
- Egenlesing (rutiner for lesetid)
- Bruk av lydbøker
- Lesediplomer
- Leselystaksjoner (Bok for alle, Verdens bokdag)
- Bokpresentasjoner
- Bokmeldinger
- Forfatterbesøk
- Litteraturuke

LITTERATURFORMIDLING GJENNOM KULTURSKRINET

(<http://karmoy.ksys.no>).

Kulturskrinet har årlige litteraturtilbud til barnehager og skoler. Blant de faste tilbudene er:

- 1.-2. trinn:** Eventyr
3. trinn: Bokskatten
4. trinn: Bok blir film

Kartlegging og oppfølgingsrutiner

KARTLEGGING OG OPPFØLGING I BARNEHAGEN

Observasjoner er en viktig del av pedagogens arbeid. TRAS (Tidlig Registrering Av Språkutvikling) kan brukes som støtte i arbeidet med barns språkutvikling. TRAS er et observasjonsmaterieell som registrerer språkutvikling og viktige utviklingsområder for barn i alderen 2 – 5 år. Det er satt opp progresjonsmål for hva en kan forvente at barnet skal mestre på de ulike alderstrinn. Husk at barn utvikler seg i ulikt tempo, og at målene er veiledende. Det er viktig at barn med sen språkutvikling får tidlig og god hjelp. Førskolealder er en periode der mulighetene for å forebygge lærevansker er optimale. Språkkartleggingen må gjennomføres av kvalifisert pedagogisk personale.

KARTLEGGING I SKOLEN

For å kunne gi elevene tilpasset opplæring, trengs kunnskap om elevenes kompetanse gjennom kartlegging. Vi må vite hva de behersker, alene og med litt hjelp, og hva de strever med. Gode kartleggingsrutiner, samt systematisk gjennomgang og oppfølging av resultatene skal sikre elevenes leseutvikling og fange opp elever som trenger ekstra hjelp for å utvikle seg videre.

ULIKE FORMER FOR KARTLEGGING:

- Nasjonal leseprøve
- Kartleggingsprøver som fanger opp elever som ligger etter i leseutvikling
- Kartleggingsverktøyet SOL
- Ordkjedeprøver, diktater, etc.

- Elevsamtaler
- Observasjon
- Logg

Hver enkelt skole bør ha plan for kartlegging i lesing/ skriving opp igjennom klassetrinnene. Skolen bør ha egne obligatoriske prøver på hvert trinn. Oversikt over obligatorisk kartlegging kommunalt og nasjonalt vil til enhver tid legges ut på web.

OPPFØLGINGSRUTINER I SKOLEN

Kartleggingsprøvene skal brukes til kvalitetssikring av undervisningen. Skolene må etablere rutiner for gjennomgang, vurdering, tiltak og evaluering. Skolene skal registrere kartleggingsprøvene elektronisk. Det verktøyet som blir brukt nå er www.vokal.no. Dette er et verktøy for å lette arbeidet på både skole- og kommunenivå.

Gode rutiner må sikres:

FØR KARTLEGGINGEN:

- Sette av tid til trinnmøter der gjennomføring og rutiner blir drøftet og der lærerne får nødvendig informasjon om kartleggingsprøvene.
- Informere på foreldremøte om den kartlegging som foretas.
- Gi elevene god informasjon om hensikten med kartleggingen og om hva som kartlegges.

ETTER KARTLEGGINGEN:

- Vurdere den enkelte elevs resultat og reflektere rundt resultatene på årstrinnet
- Vurdere kartleggingsresultatene på skolenivå.
En gang i året diskuteres resultatene i samla personal. Dette gir mulighet for en total refleksjon rundt skolens leseopplæring, valg av tiltak for videreutvikling (skolens tiltaksplan) og evaluering av tiltak.
- Drøfte resultatene fra de obligatoriske prøvene gjerne sammen med veileder fra PPS
- Tilbakemelde til elev og foresatte om kartleggingsresultater
- Orienter foreldre når læreren får grunn til bekymring for elevers leseutvikling for elevers leseutvikling. I mange tilfeller kan det være nok at foreldrene følger noe mer opp på hjemmebane. I andre tilfeller blir en enige med foreldre om tiltak for elever
- Gjennomføre og dokumentere tiltak og metoder som blir valgt for elever som trenger spesielt tilrettelagt undervisning
- Tilbakemelde til foresatte om tiltak og resultatene av disse
- Gjennomføre møter for overføring av resultatene fra kartleggingsprøvene til lærere på neste trinn, slik at resultatene kan danne grunnlag for videre leseopplæring
- Overføre resultatene fra skolenivå til kommunenivå – elektronisk registrering

Det er viktig
at barn med sen
språkutvikling
får tidlig og
god hjelp.
Førskolealder
er en periode
der mulighetene
for å forebygge
lærevansker er
optimale.

Leseveiledere i skolen

Det forventes at alle skolene har leseveileder, og det er et mål at skolene utvikler en egen plan for leseveiledning på alle trinn.

LESEVEILEDER

- Bør være lærer som har videreutdanning i leseveiledning
- Skal medvirke til at skolens leseopplæring fungerer i samsvar med lov og forskrifter
- Skal bidra til utvikling av samarbeidsløsninger og samhandling i lærergruppen knyttet til leseopplæring for enkeltelever og grupper av elever
- Skal være tilgjengelig for å kunne veilede lærere og grupper av lærere og hjelpe til med å lage gode leseopplegg
- Skal følge opp kartlegging av elevenes leseferdigheter med bakgrunn i kartleggingsmateriale
- Kan hjelpe til med å gjennomføre strukturerte leseopplæringsprogram for elever

Aktører og ansvar

BARN OG FORELDRE I BARNEHAGEN

Et godt og nært samarbeid med foreldre/foresatte er viktig for at de skal kunne støtte barnehagens arbeid med språkutvikling. Førskolelæreren må sørge for å informere foreldrene om den språklige gevinsten med høytlesning, slik at de blir inspirert til å gjøre en ekstra innsats for sitt barn. Lesesenteret har forslag til språklige aktiviteter for foreldre på: <http://lesesenteret.uis.no/>

ELEVER OG FORELDRE I SKOLEN

Eleven må være sentrum i all leseopplæring. Barn har ulike forutsetninger for å lære, og lærer på ulike måter. Etter hvert som de får større medvirkning i sin egen læring, kan de bli mer bevisst på hvordan læring best foregår for dem, og hvilke strategier de bør velge.

God lesekompetanse er en viktig forutsetning for å tilegne seg annen kunnskap. Derfor er det et mål at elevene betrakter seg selv som lesere. De må synes at lesing er fristende og lystbetont, og de må få følelsen av å lykkes. Foreldrenes engasjement har stor betydning for barn og unges leseutvikling. Høytlesing, bibliotekbesøk og interesse for barnas lesing er god lesestøtte

DEN ENKELTE BARNEHAGE OG SKOLE

Alle lærere er leselærere, og alle voksne er språklærere. Sammen er de ansvarlige for lesing som en grunnleggende ferdighet.

Alle lærere og førskolelærere må sette seg inn i kommunens leseplan. Den skal være grunnlaget for pedagogisk og didaktisk planlegging.

Ut fra kjennskap til det enkelte barns kunnskaper, talenter og interesser skal de voksne velge tekster, effektive metoder og planlegge gode læreprosesser for å lede barnet inn i skriftspråkkulturen. De må ha gode faglige

kunnskaper om leseutvikling, så de er trygge på de metodene som blir valgt. Dette må skolen og barnehagen legge til rette for og sikre, gjennom f.eks. tilgang på nyere faglitteratur og nye lærebøker, samarbeidsfora, boksamlinger (skolebibliotek), rutiner for språk- og lesekartlegging og oppfølging, veiledning.

Tiltak for å bedre lesekompetansen på alle trinn skal være en del av skolenes strategikart. En velger satsingsområde med utgangspunkt i den kommunale leseplanen og resultater fra kartlegging. Målene i LK06 og Nasjonale prøver i lesing brukes som indikator.

Skolebibliotekene har et spesielt ansvar for lesestimulering, formidling av litteratur og oppøving av informasjonskompetanse (Se Skolebibliotekplanen og www.karmoyped.no/bib).

KARMØY KOMMUNE

Kommunen har ansvar på ulike områder:

- Legge til rette for leseutvikling og gode leseopplevelser, bl.a. gjennom drift av bibliotek i skoler og barnehager
- Utvikle og revidere kommunal helhetsplan for leseopplæringen.
- Legge til rette for leseprosjekter på skolene og i barnehagene.
- Organisere kurs, utdanning, nettverk.
- Ha rutiner for behandling og oppfølging av resultater fra de obligatoriske lesekartleggingsprøvene.
- Gi veiledning til personale i barnehage og skole.
- Sørge for tilstrekkelig med ressurser til leseopplæring og støtteapparat.
- Evaluere Leseplanen i lys av resultater fra lesekartlegging og erfaringer fra barnehage og skole

Lesing i barnehagen

MÅL MED LESING I BARNEHAGEN

I FØLGE RAMMEPLANEN

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver fremhever at tidlig, god og systematisk språkstimulering er en av barnehagens viktigste oppgaver. Den er viktig for både utvikling av lesekompetanse, forebygging av lesevansker og for mestring i ulike læringsprosesser gjennom hele opplæringsløpet. I Stortingsmelding 41, Kvalitet i barnehagen, står det at barnehagen gjennom det pedagogiske arbeidet skal bidra til å forbedre leseopp-læringen og fremme barns leseforståelse.

Lesing og leseaktiviteter har en tydelig plass i rammeplanen, særlig innenfor fagområdet "Kommunikasjon, språk og tekst".

Et viktig mål å merke seg er at: Personalet må skape et miljø hvor barn og voksne daglig opplever spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale.

Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen er et supplement til rammeplanen, og skal brukes i arbeidet med barns språk-utvikling. I tillegg har kommunen utviklet en språk-plakat som finnes på www.minbarnehage.no/-karmoybarnehagene. anbefaler også "Bok i bruk i barnehagen" fra Lesesenteret.

SPRÅKTILEGNELSE OG LEK

Barn lærer språk best i samspill med andre. Derfor er det viktig å legge til rette for aktiviteter og arenaer som inviterer til språklig samspill med andre barn og voksne. Like viktig er det å la barna få være aktive i egenstyrt lek. Det er gjennom leken barna lærer. Lek gir motivasjon og interesse, og muligheter for å prøve og feile på en ufarlig arena (ikke på ordentlig). Barna bruker nye begreper i leken, og leken utvider forståelsen. I arbeidet med språk-utvikling i barnehagen må derfor barnas lek stå sentralt.

Førskolelæreren må sørge for god balanse mellom vok-senstyrte og barneinitierte aktiviteter. Barna må få an-ledning til å bearbeide inntrykk og utvikle kunnskap og erfaringer etter høytlesing gjennom leken.

0 – 3 år

Auditiv oppmerksomhet gjennom lytte leker, rim, regler, sang, klappe stavelser og høre forskjell på ulike lyder. Dette trener opp hjernen og er språkstimule-rende. Bruk billedbøker og snakk om det dere ser og opplever i hverdagen

2- 3 år

Lek med rim. Det er helt i orden at bar-na lager egne ord. Snakk om at det skal føles likt inni munnen på slutten av ordene. Gå over til bøker med litt mer tekst. Sett ord på gjenstander og bruk beskrivende kommentarer på barnas lek og andre gjøremål.

OVERGANG BARNEHAGE - SKOLE

Forskning viser at ordforråd og begrepsforståelse har avgjørende betydning for hvordan barnet mestrer overgangen fra barnehage til skole. Språkvansker kan gi fagvansker og atferdsvansker senere.

3-5 år

Del ord i stavelser og trekk stavelsene sammen til ord. Klapp/hopp stavelser i korte og lange ord. Bruk bøker/tekster tilpasset barnets interesser, alder og modenhet. Øv på dialog, motsetninger, størrelsesord, form og farge.

4-6 år

Lek med fonemer. Hvilken lyd begynner ordet med? Dette utvikler barnets forståelse for hva en bokstav står for. Ha primærfokus på språklyder, sekundærfokus på bokstaver. Målet er at barna forstår at bokstavene betyr noe, og at de blir brukt til å lage ord med. Øv på å kunne forklare enkle tidsbegreper, nåtid og fortid. Tøys med språket, lag historier, vitser og eventyr sammen med barna.

Gi barna spennende opplevelser hver dag!

Et barn med språkvansker får færre venner, er mindre med i lek, mangler forhandlingskompetanse og er tre ganger mer utsatt for mobbing.

For å sikre at det blir helhet og sammenheng i språk- og leseopplæringen, må skolen bygge videre på barnehagens pedagogiske arbeid i begynneropplæringen. Barnehage og skole må legge til rette for samarbeid og utveksling av informasjon, slik at barnet sikres en best mulig overgang.

Den første leseopplæringa

MÅL MED LESING PÅ SMÅSKOLETRINNET I FØLGE KUNNSKAPSLØFTET

Å kunne lese, uttrykke seg muntlig og skriftlig er grunnleggende ferdigheter som oppøves i arbeid innenfor alle fag.

Det innøves arbeidsmåter og lese- og læringsstrategier som utvikler elevenes opplevelse, forståelse, refleksjon og bevisstgjøring i muntlig og skriftlig arbeid med litterære tekster og fagtekster.

Opplæringen sikrer alle elevers deltakelse og utvikling.

Den første leseopplæringa har som mål at elevene skal knekke lesekoden, etter hvert også utvikle god leseflyt.

Sentralt i den begynnende leseopplæringa står begrepslæring, utvikling av språklig bevissthet gjennom språkleker, bokstavlæring og utvikling av grunnleggende lesestrategier. Den videre leseopplæringa tar sikte på å utvikle leseforståelse og øke elevenes lesehastighet gjennom bruk av varierte lesestrategier.

Lytte, tale og skrive er aktiviteter som har sammenheng med leseutviklinga, og som derfor er integrert i hele leseopplæringa.

Mål etter 2. trinn

- Elevenes ferdigheter er videreutviklet gjennom systematisk leseopplæring etter en nøye planlagt progresjon med vekt på forbindelsen mellom språklyd og stor og liten bokstav.
- Elevene er blitt introdusert for noen "ikke lydrette" ord.

Mål etter 1. trinn

- Elevene har utviklet språklig bevissthet slik at de etter hvert har blitt kjent med språklyder og bokstaver.
- Elevene har fått en god start med å utvikle leseferdighet og de har fått et godt møte med skriftspråket.
- Dette har skjedd gjennom møter med skriftkulturen i form av tegneserier og enkel tekst til bilder, innlæring av sentrale begreper, språkleker, bokstavene i alfabetet og introduksjon av lyd for lydlesing.

Elevene skal utvikle seg fra å lære å lese til å lese for å lære

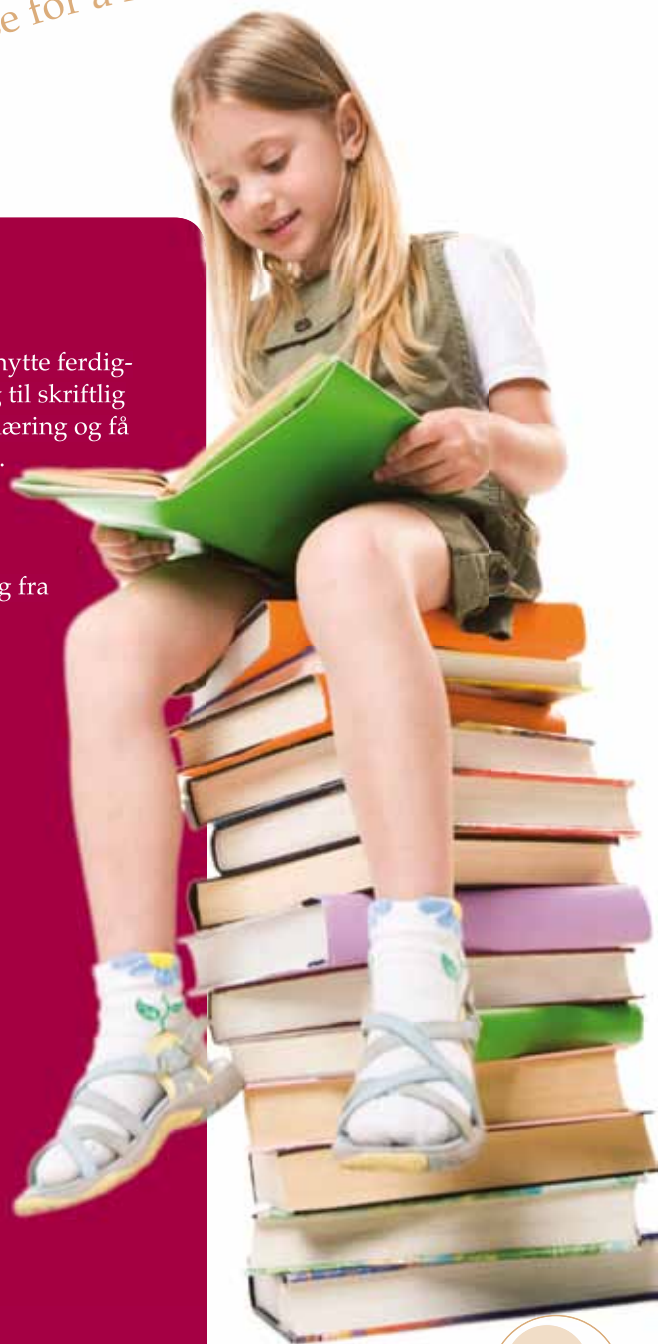
Mål etter 3. trinn

- Elevene har utviklet leseflyt, leseglede og leseforståelse.
- Leseferdighetene er automatisert gjennom arbeidet med konsonantforbindelsene og lengre ord.

Mål etter 4. trinn

- Elevene skal kunne benytte ferdigheter i lesing /skrivning til skriftlig uttrykk og til å oppnå læring og få mange leseopplevelser.
- Elevene skal kunne tilegne seg innholdet i varierte tekster.
- Elevene har utviklet seg fra å lære å lese til å lese for å lære

Den andre leseopplæringa

MÅL MED LESING PÅ MELLOMTRINNET I FØLGE KUNNSKAPSLØFTET

Lesing skal være et verktøy for å lære og å oppleve. Lesekompetansen hjelper elevene til å tilegne seg kunnskap og innsikt i de ulike fagene.

De utvikler varierte lese- og læringsstrategier og henter informasjon fra teksten de leser, trekker slutninger, reflekterer og samtaler om innholdet. Skolen stimulerer til leselyst og opplevelse.

Det å lese, tenke, samtale og skrive danner en naturlig helhet. Dette helhetlige perspektivet skal på mellomtrinnet bidra til å styrke elevenes leseforståelse og læring. Det skal bidra til å utvikle deres evne til refleksjon, tolkning og vurdering av fag- og skjønnlitterære tekster i bok og i ulike media. Bruk av digitale verktøy er en viktig del av leseopplæringa.

Mål etter 5.trinn

Elevene skal

- Ha lest nyere barne- og ungdomslitteratur
- Kunne lese og lage tabeller og diagrammer.
- Kunne arbeide bevisst med å tilegne seg innhold i skjønnlitterære og faglige tekster.
- Kunne arbeide med sammensatte tekster.

Mål etter 6.trinn

I tillegg til målene i 5. trinn skal elevene kunne:

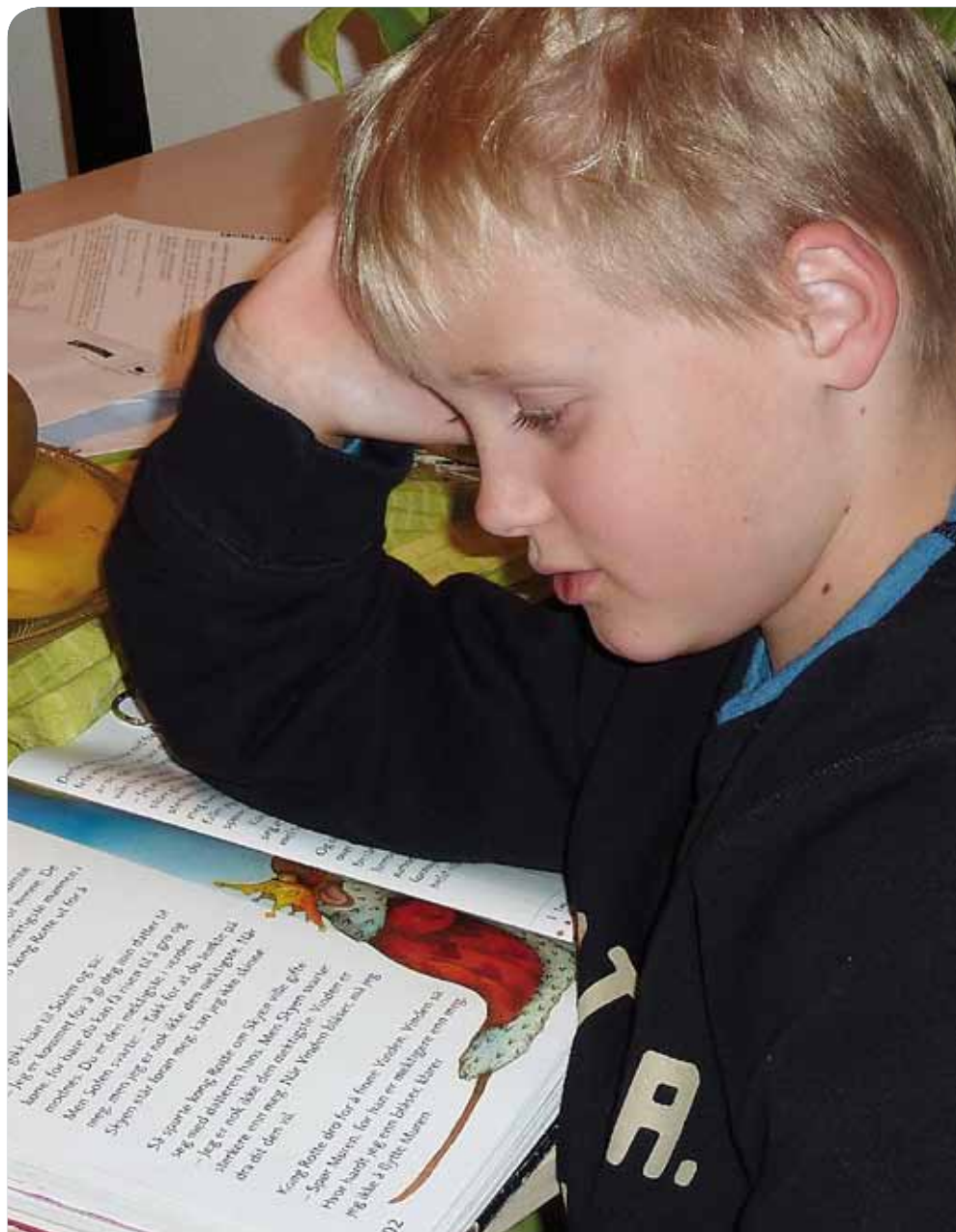
- Lese aviser og forstå hvordan en avis er oppbygd.
- Finne faktainformasjon gjennom ulike kilder.
- Arbeide bevisst med å tilegne seg innhold i skjønnlitterære og faglige tekster. Kunne kontrollere at den valgte tolkningen virker rimelig og stemmer med informasjonen som allerede er bearbeidet.
- Drive kildekritikk.

Lesekompetansen hjelper elevene til å tilegne seg kunnskap og innsikt i de ulike fagene.

Mål etter 7.trinn

I tillegg til målene i 5. og 6.trinn skal elevene kunne:

- Drøfte og vurdere skjønnlitterære tekster med utgangspunkt i egne opplevelser.
- Nyansere lesingen etter leseformål, og anvende dette i læringen.
- Være bevisst på tekstopbygging: Innledning, hoveddel og avslutning.
- Bruke ulike lesestrategier for å oppnå god leseforståelse.

Den tredje leseopplæringa

MÅL MED LESING PÅ UNGDOMS- TRINNET I FØLGE KUNNSKAPSLØFTET

På ungdomstrinnet forventer man at elevenes leseforståelse og læring styrkes og utvikles ytterligere.

De skal lese for å tilegne seg kunnskap og innsikt i fagene. Lese for å oppleve, reflektere, tolke og vurdere tekster i flere sjangere, fag- og skjønnlitteratur.

I den tredje leseopplæringa legges det fortsatt vekt på den naturlige sammenhengen mellom det å lese, tenke, samtale og skrive. En mer moden evne til å reflektere over det en leser av ulike tekster i ulike media, vil også føre til en utvikling av evnen til å tolke og vurdere tekster. Det vil være naturlig å bruke digitale verktøy i denne videreutviklingsprosessen.

I den tredje leseopplæringa legges det fo

Mål etter 8.trinn

Elevene skal kunne:

- Tolke og dra nytte av tekster med matematisk innhold.
- Lese for å kunne tolke former, tegn og symboler i alle fag.
- Lese for å innhente og reflektere over informasjon i kontinuerlige tekster (skjønn- og faglitteratur) og ikke-kontinuerlige tekster, både på bokmål og nynorsk.
- Utrykke forståelser og leseopplevelse
- Presentere egne leseerfaringer fra skjønnlitteratur og fagbøker skriftlig og muntlig.
- Utvikle tekstforståelse via visuell kommunikasjon.

fortsatt vekt på den naturlige sammenhengen mellom det å lese, tenke, samtale og skrive.

Mål etter 9.trinn

I tillegg til målene etter 8.trinn skal elevene kunne:

- Gjenkjenne noen språklige virkemidler i skjønnlitterære tekster.

Å kunne
lese er å
skape mening
fra tekst

Mål etter 10.trinn

I tillegg til målene etter 8. og 9. trinn skal elevene kunne:

- Forklare hva språklige virkemidler gjør med en tekst.

Minoritetsspråk i barnehage og skole

MINORITETSSPRÅKLIGE I BARNEHAGEN

Begrepsstimulering og språklig bevisstgjøring er spesielt viktig for barn fra språklige minoriteter. Å lære språk tar tid, og barna har ulike måter å tilnærme seg et nytt språk. Oppmuntre barna til å være språklig aktive, men ha forståelse for at noen barn trenger tid før de begynner å praktisere sitt nye språk.

Personalet må møte barna der de befinner seg språklig sett, og knytte språket opp mot dagligdagse erfaringer som bygger opp begrepsforståelse og ordforråd på norsk. Et rikt språk er viktig for å kommunisere med andre barn og voksne, og styrker den sosiale kompetansen. I kommunikasjon og høytlesning for minoritetsspråklige, må barnehagen bruke bilder og annet konkretiseringsmateriale for å understøtte ord og begreper. Høytlesning er et av de viktigste språkstimulerende tiltak å gjøre for barn.

Morsmålet er viktig for opplevelse av egen identitet og mestring på mange områder. Et godt utviklet morsmål er en grunnleggende forutsetning for den videre språklige utviklingen, også når det gjelder skriftspråk og leseforståelse. Bruk foreldrene

som en ressurs, og informer om barnehagens arbeid og aktiviteter gjennom bilder og annet konkretiseringsmateriale, slik at foreldrene kan samtale med barna

om boka/aktiviteten på morsmålet. Dette vil fremme språkutviklingen på både morsmålet og norsk.

LESING SOM GRUNNLEGGENDE FERDIGHET FOR ELEVER SOM HAR RETT PÅ SÆRSKILT SPRÅKOPPLÆRING ETTER OPPLÆRINGSLOVENS § 2-8:

Å kunne lese i grunnleggende norsk for språklige minoriteter innebærer å lese norske tekster og videreutvikle sine leseferdigheter. Det innebærer også å bygge opp og utvide ordforråd, og å få leseerfaringer og opplevelser. I lesing inngår utvikling av strategier for å forstå nye ord, begreper og språklige mønstre. Det dreier seg også om å utvikle ferdigheter til å forstå og tolke innholdet i varierte tekster.

For minoritetsspråklige elever som også har rett på morsmålsundervisning innebærer den grunnleggende ferdigheten "å kunne lese i morsmål", for de fleste minoritets-språklige elever, å knekke lesekoden på det språket de behersker best og har flest erfaringer knyttet til. Lesing gir mulighet for både læring og opplevelser. Det innebærer også å ta del i en tekstkultur og utvikle evnen til å forstå og tolke ulike tekster.

Hovedområde lese og skrive dreier seg om skriftlig kommunikasjon og om utvikling av lese- og skrivekompetanse. Utvikling og utvidelse av ordforråd og begreper i ulike fag og temaer inngår i hovedområdet. Det omfatter videre lesing og skrijving av tekster i ulike sjangere og bruk av varierte lese- og skrivestrategier.

Alle lærere er leselærere!

I hovedområde lese og skrive for elever som i tillegg også har rett på morsmålsundervisning dreier det seg i tillegg om arbeid med litterære, faglige og sammensatte tekster på morsmålet. Leselyst og opplevelse av litterære tekster står sentralt.

KOMPETANSEMÅL ETTER NIVÅ 1:

Lese og skrive
(se læreplanen i grunnleggende norsk nivå 1)

For elever som i tillegg har rett på morsmålsundervisning

Lese og skrive i morsmål
(se læreplanen i morsmål nivå 1)

KOMPETANSEMÅL ETTER NIVÅ 2:

Lese og skrive
(se læreplan i grunnleggende norsk nivå 2)

For elever som i tillegg har rett på morsmålsundervisning

Lese og skrive i morsmål
(se læreplan i morsmål nivå 2)

KOMPETANSEMÅL ETTER NIVÅ 3:

Lese og skrive
(se læreplan i grunnleggende norsk nivå 3)

For elever som også har rett til morsmålsundervisning

Lese og skrive i morsmål
(se læreplan i morsmål nivå 3)

UTVIKLE GODE LESESTRATEGIER

For minoritetsspråklige elever gjelder selvsagt de samme stimuleringstiltak og deriblant lesestrategier som det vises til i leseplanen for øvrig. Utfordringen er også med disse elevene å iverksette tiltak som øker leseferdigheten.

KARTLEGGING

Elever som har rett på særskilt språkopplæring etter opplæringslovens § 2-8, skal kartlegges før vedtak om § 2-8 fattes. I tillegg krever loven også underveiskartlegging av disse elevene.

Når elevene har nådd nivå 3 skal de følge den ordinære læreplanen i norsk på lik linje med andre elever.

FORELDRENES ROLLE:

Viktig at foreldrene leser med barna og hører at barna leser. Selv om barnet leser på norsk og foreldrene ikke forstår dette, er det til god hjelp for barnet at foreldrene tar seg tid til å lytte når barnet leser.

Dersom foreldrene er undrende og interessert i det barnet skal lese, vil barnet også lettere kunne bli interessert i det som skal leses.

Det er også viktig at foreldrene bruker morsmålet med barna.

Lese- og skriveopplæring for ASK-elever

Elever med store kommunikasjonsvansker, som følge av helt eller delvis manglende tale, har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK). Det omfatter bruk av forskjellige måter å kommunisere på, og inkluderer bl.a. gester og tegn, bilder, bildesymboler og støttende teknologi.

ASK-brukeren har ikke de samme forutsetninger som andre for å lære å snakke. Noen lærer seint å snakke, andre har vansker med å forstå tale. Noen ASK-brukere snakker, men det er vanskelig å forstå hva de sier. De er således ingen ensartet gruppe.

Leseopplæring for ASK-brukere er en stor utfordring, men bygger på kunnskap om generell lese- og skriveopplæring.

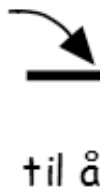
Det er lite forskning og store hull i litteraturen vedrørende metodikk for ASK brukere, men TIDSFAKTOREN er vesentlig. Vi vet at Ask-brukere trenger lengre tid og flere repetisjoner enn andre elever for å lære språklige ferdigheter generelt, og lese- og skriveferdigheter spesielt. Å lære å lese med forståelse krever god begrepsforståelse. ASK brukere trenger ofte særlig tilrettelegging for å forstå innhold i begreper fordi de ikke har den samme

erfaringsbakgrunn som andre barn. I tillegg kan noen ha store språkforståelsesvansker og har dermed vanskeligheter med å forstå skrevet materiale

For å gjøre elevene leseklare, må det jobbes ekstra grundig med språklig bevissthet. Det materialet som brukes der, må være gjennomsyret av deres eget språk som ofte er bilder og grafiske symboler.

Mange av dem kan ikke bruke talespråket til å lydere. De går glipp av den utviklingen som ligger i feedback på egen tale. Utfordringen blir dermed hvordan vi skal lære dem å høre lyden i sitt eget hode. En må tidlig inn med tekniske hjelpemidler som kompenserer. Ekstra viktig er bruk av talesyntese eller digital lyd. Det er store utfordringer knyttet til observasjon og evaluering av leseutviklingen grunnet manglende evne til verbal tilbakemelding.

Stortingsmelding 18 fastslår at elever med kommunikasjonsvansker skal få tilrettelagt opplæring i de kommunikasjonsformer og med de kommunikasjonsmidler som er tilpasset den enkelte.

www.karmoyped.no
www.karmoybarnehagene.no

